

TARKASTUSKERTOMUS PMA 033

Metsänhoitoyhdistysten muinaisjännöskoulutus Pohjanmaalla

Taustaa

Sovin 12.12.2002 järjestetyssä koulutustilaisuudessa Österbottens skogsägarförbundin toiminnanjohtaja Thomas Selänniemen kanssa, että keväällä 2003 koulutusta jatketaan maastossa kunkin metsänhoitoyhdistyksen kanssa erikseen. Maastokoulutus tapahtui 2.6-19.6.2003 välisenä aikana. Koulutukseen osallistui Pohjanmaan metsänhoitoyhdistysten henkilökunta sekä metsäyhtiöiden henkilökuntaa ja metsäurakoitsijoita. Kevään 2003 aikana kerättiin myös tiedot niistä kotiseutuyhdistyksistä, joilla on arkeologista toimintaa ja tietoja mahdollisista muinaisjännöksistä. Lista kotiseutuarkeologeista toimitettiin Selänniemelle, joka on jakanut sen edelleen metsänhoitoyhdistyksille. Lista metsänhoitoyhdistyksistä ja niiden yhteystiedoista on toimitettu Museovirastoon aluevalvoja Vesa Laulumalle aikaisemmin. Maastokäynneillä kävi selväksi, että metsänhoitoyhdistyksillä on vielä muinaisjännösten ATK-rekistereitä ajatellen liian vaihtelevat toimintaedellytykset.

Metsänhoitoyhdistyksillä on pääsääntöisesti käytössään maakuntaliiton ja museoviraston yhteistyönä vuonna 1998 julkaisema muinaisjännösluettelo. Tiedot ovat käytössä joko kirjana tai karttatulosteena ja tekemänäni tietokantana. Aikaisemmista kokemuksista päätellen vuonna 1998 julkaistun muinaisjännösluettelon tiedot eivät ole hakkuusuunnitelmia tehdessä kovin käyttökelpoisia, koska niissä ilmaistaan usein vain muinaisjännöskohteen oletettu keskikohta ja tällöin syntyy tulkintaongelmia muinaisjännöksen todellisesta laajuudesta maastossa. Nämä ovat kuitenkin edelleen ainoat tiedot, joita hakkuusuunnitelmien tekijöillä on eivätkä tiedot päivitty ilman arkeologien suorittamia maastotarkastuksia.

Maastokäynneille valittiin kohteita yhdistysten käytettävissä olevin tiedoin ja tarkastettiin myös tulevilla hakkuilla olevia mahdollisia muinaisjännöksiä. Maastokäynnit eivät olleet opetustilaisuus vain metsänhoitoyhdistyksille vaan myös minulle. Lyhyesti sanottuna maastokäyntien tarkoitus oli oppia minimoimaan muinaisjännösten vahingoittumisriskiä ja luoda kontaktiverkko.

Maastokäynnit ja yleiskuvaukset metsänhoitoyhdistyksistä

2.6.2003 *Norrskog SVF*. Toimialue Kokkola, Kruunupyy ja Pedersöre. Toiminnanjohtaja Måns Åkerblom. Yhdistyksellä on käytössä paikkatieto-ohjelma (Mapinfo). Kohdealueeksi valittiin Alaveteli ja käynti läheisellä Kaustisen Kankaan asuinpaikalla. Paikalla henkilökunta ja metsäyhtiöiden edustajat sekä ähtäväläinen kotiseutuyhdistyksen edustaja John Finnäs. Alavetelin Honkbackharjulla havaittiin luettelosta poikkeava muinaisjäänös (jätinkirkko). Yhdistyksen toimialue on laaja ja osallistujien määrä oli liian suuri, jotta maastokäynti olisi ollut tehokas. Päivän tärkein anti oli kontaktien luominen. Yhdistys oli selvästi kiinnostunut kaikista muinaisjäänöskohteisiin liittyvästä tiedosta ja tunsu useiden kohteiden sijainnin entuudestaan. Alueen jo tunnettujen kohteiden tarkastus on ensiarvoisen tärkeää, koska alueella on paljon maa-aineksen ottoja, joiden aiheuttama riski on muinaisjäänöksille todennäköisesti metsätaloutta suurempi.

3.6.2003 *Terjärv SVF* (Teerijärvi). Toiminnanjohtaja Stig Högnabba. Paikalla myös UPM:n edustaja Tom Kolam. Muinaisjäänösten sijaintialueet tiedossa ja kotiseutuyhdistyksenkin kohteet tunnettiin. Kolam vaikutti erityisen perehtyneeltä. Snårbackenilla uusi jätinkirkko. Useissa Kolamin tiedossa olleissa rekisteröidyissä kohteissa täydennettävää.

4.6.2003 *Korsnäs SVF*. Toiminnanjohtaja John Nynäs. Paikalla myös UPM. Alueen muinaisjäänöskannan sijainti tunnettiin. Useissa rekisteröidyissä kohteissa täydennettävää.

4.6.2003 *Övermark SVF* (Ylimarkku). Tilapäinen toiminnanjohtaja Ronny Westerback. Paikalla myös metsäalan opiskelija. Molemmat osallistuivat myös Korsnäsin kierrokseen. Ylimarkussa tavattiin muinaisjäänöskohde, joka oli osin aurattu. Ylimarkussa tulevaisuudessa todennäköisin ongelma laajuudeltaan epäselvät kvartsilöytöpaikat. Pohjanmaalta kotoisin oleva opiskelija totesi, että heille ei Tammissaaren oppilaitoksessa ole kerrottu muinaisjäänöksistä!

6.6.2003 *Oravais SVF ja Vörå-Maxmo SVF*. Toiminnanjohtajat Guy Djupsjöbacka (Oravainen) ja Christer Norrgård (Vöyri-Maksamaa). Paikalla myös metsäurakoitsija Tommy Holma ja Metsäliitto. Tutustuttiin muinaisjäänöksiin Vöyriellä ja Oravaisissa. Metsäliiton Hästbacka ilmoitti mahdollisen muinaisjäänöskohteen. Alueen muinaismuistojen arvo ymmärretään ja niitä pyritään suojelemaan.

10.6.2003 *Jeppo SVF* (Jepua). Toiminnanjohtaja Stefan Sandin. Sandin ollut useasti yhteydessä paikalliseen harrastajaan Nils Jungariin. Tutustuttiin myös Alahärmän Vuoskosken alueeseen. Jepuan puolella tulossa hakkuu, jonka kohteet vaativat täydennystä (sovittiin varmuuden vuoksi suoja-alue).

11.6.2003 *Malax SVF* (Maalahti). Toiminnanjohtaja Thomas Jåfs. Paikalla myös Metsäliitto, UPM ja metsäalan opiskelija. Metsäurakoitsija osallistui Lapväärtissä pidettyyn tilaisuuteen. Tutustuttiin Holsterbackeniin jolloin kävi ilmi, että alueen uudella hakkuulla maanmuokkaus on jätetty varmuuden vuoksi tekemättä koko metsäpalstalla. Emme käyneet hakkuualueella. Tarkastettiin mahdollisia muinaisjäännöskohteita ja todettiin samalla täydennystä vaativia kohteita.

12.6.2003 *Pörtom SVF* (Pirttikylä). Toiminnanjohtaja John Berg. Mukana metsäurakoitsija ja Metsäliitto. Berg tuntee alueensa muinaisjäännöskohteiden sijainnin ja epäilemättä useimpien laadunkin. Ongelmana pienet kivilatomukset laajoilla alueilla. Muinaisjäännöskohteissa täydennettävää ja yhtä ei löytynyt!

16.6.2003 *Korsholm SVF* (Mustasaari). Toiminnanjohtaja Stefan Enegren. Mukana myös Metsäliitto. Mustasaaren yhdistyksellä on mahdollisuus käyttää paikkatietoa. Yhdistyksen alueella laajalti eri aikaisia kohteita kuten Norrskogillakin. Yhdistys ilmoitti sillä olleen ongelmia Sulvan kohteiden paikantamisessa. Epäilemättä, sillä muinaisjäännösten paikantaminen ei Sulvalla onnistunut muinaisjäännösluettelon avulla ja paikallistetuissakin kohteissa näytti riittävän täydennettävää. Opetukseen sopivaa kohdetta etsittäessä jouduttiin turvautumaan kohteisiin, joissa todella tiesin jotain olevan. Täydennysinventointi on Sulvalla paikallaan.

17.6.2003 *Närpes SVF* (Närpiö). Toiminnanjohtaja Brage Råstu. Mukana myös Metsäliitto ja metsäurakoitsija. Pääasiassa kohteet röykkiöitä avokallioalueilla, joten maanmuokkaus ei tuota usein ongelmatilanteita. Todettiin kuitenkin jälleen kohteita, jotka vaativat täydennystä.

18.6.2003 *Kristinestad SVF* (Kristiinankaupunki). Toiminnanjohtaja Anders Kaivo-Oja. Mukana myös isojokinen metsäurakoitsija Arne Myllykangas ja Metsäliitto. Lapväärtin alueella tulevaisuudessa mahdollisia ongelmatilanteita kivikauden osalta. Röykkiöt sijaitsevat kivisillä tai kallioisilla moreeniharjanteilla eivätkä ole maanmuokkauksen kannalta niin ongelmallisia. Todettiin täydennystä vaativa kohde.

POHJANMAAN MUSEO ÖSTERBOTTENS MUSEUM

19.6.2003 Nykarleby SVF (Uusikaarlepyy). Toiminnanjohtaja Boris Mattson. Mukana metsäyhtiö ja metsäurakoitsija ja arkeologian harrastajia, joten paikallistutkijoihin kontaktit toimivat. Kohteita ei yhdistyksen alueella lukumääräisesti kovin paljon, mutta ne ovat röykkiöitä pienillä soramäillä ja niiden laidoilla ja vahingoittuvat maanmuokkauksessa helposti. Todettiin täydennystä vaativia kohteita.

Havaintoja

Muinaisjäännösten kyltittäminen ei juurikaan palvele muinaisjäännösten suojelua. Esim. Purmon Hundbackalla informaatiotaulut oli hakattu atomeiksi. Alavetelin Honkobackharjulla forngrav-kyltti seisoi alueen pohjoispäässä luonnonkivikossa, jossa rakkakuopanteita kun röykkiöt ja jätinkirkko olivat merkitystä paikasta etelään. Teerijärvellä on kotiseutuyhdistyksen nimellä varustettuja rauhoituskylttejä myös rekisteröimättömissä luonnonmuodostumissa. Pirttikylässä lukuisat kyltit itsetuhoutuvat jne. Maankäyttäjälle ainoa informaatiotaulu on oikea sijaintikoordinaatti ja laajemman kohteen ollessa kyseessä suoja-alueen rajauskoordinaattiparit.

Lievää epätietoisuutta vallitsi siitä saako esim. kodanpohjassa tai röykkiössä kasvavat puut poistaa. Yleisohjeeksi annettiin, että lakeaksi hakatulle alueelle ei jätetä puita, jotta muinaisjäännöksiä rikkovia tuulenkaatoja ei tule. Maanmuokkauksessa, sikäli kun suoja-alue on pystytty ensin määrittämään, on kohteiden merkintä ongelma. Mustasaaren toiminnanjohtaja Enegren ehdotti, että esim.röykkiöön jätetään miehenkorkuiset kannot, jotta estetään tuulenkaadot ja muinaisjäännös on helpompi havaita. Tätä ajatusta suosittelisin Museoviraston harkitsevan, sillä näin merkityn muinaisjäännöksen yli ei voi korjuu- eikä muokkausvaiheessa ajaa.

Metsänhoitoyhdistykset operoivat vielä pitkälti peruskartan ja painetun muinaisjäännösluettelon pohjalta tehtyjen karttojen varassa. Peruskartalle on usein merkitty useampien röykkiöiden ollessa kyseessä summittaiset rajat antavia tietoja. Uudessakaarlepyyssä muinaishauta-alueella tehty kulutus paljasti kuten metsäpalo Laihialla muutama vuosi sitten, että pienien matalien kivilatomusten etsiminen paksun turvepeiton alta on paikoin lähes mahdotonta ja kalmiston laajuus selviää vasta pintakasvillisuuden kadottua. Maastotarkastuksessa vedettävät suoja-alueet ovat väkisinkin summittaisia. Kulottaminen ei vahingoita muinaishautoja ja parituhattavuotta sitten asutetut metsäalueet ovat varmasti palaneet aikaisemminkin. Kulottamisen jälkeen on mahdollista arvioida riittävät suoja-alueet, joita seuraava metsänuudistus voi hyödyntää. Tulevaisuudessa on ensiarvoisen tärkeää, että paikkatieto-ohjelmien

yleistyessä kehitystyö tapahtuu yhteistyössä Museoviraston kanssa, jotta ei luoda rinnakkaisia järjestelmiä, joissa kenelläkään ei ole päivitysvastuuta.

Suuri osa rannikon metsänhoitoyhdistysten alueilla olleista kohteista oli erilaisia kivirakenteita. Metsänhoitoyhdistykset löysivät kentällä oikeilla sijaintitiedoilla varustetut kivistä ladotut maanpäälliset kohteet poikkeuksetta. Hakkuun suunnitteluvaiheessa tuskin kuitenkaan on aikaa näin tarkkaan kohteiden etsimiseen. Kohteiden tulkintaa ei maallikolta voi edellyttää vaan muinaisjäännoösluetteloon otetut kohteet täytyy olettaa tiedoiltaan oikeiksi ja rauhoitetuiksi. Vaikka hakkuusuunnitelmat lasketaan tuhansissa laajempia arkeologin tarkastusta vaativia ongelmatapauksia syntyy Pohjanmaalla todennäköisesti muutama kymmenen vuodessa. Kivikautiset asuinpaikat ja maanalaiset muinaisjäännökset yleensäkin vaativat lähes poikkeuksetta tarkastuksen. Tarkastusten tulisi ideaalitapauksessa tapahtua ennen puunkorjuuta kun metsäpalstan rajat on merkitty ja arkeologille paras tarkastusaika on luonnollisesti kevät. Käytännössä tarkastuksia on usein jouduttu tekemää puunkorjuun jälkeisen risukon peittämällä alueella. Risukko-ongelma poistunee kun hakkuujätten kerääminen biopolttoaineeksi yleistyy. Metsänuudistus on muinaisjäännoösten kannalta kriittisin vaihe. Käytännössä kuitenkin jo nyt useat muinaisjäännökset sijaitsevat alueilla joiden maanpinta on aikaisemmin rikottu metsänuudistuksessa tai muinaisjäännoöstä ympäröi tällaiset alueet. Maanalaiset muinaisjäännökset ovat jo kokeneet muutoksia, joiden laajuutta voi vain arvailla.

Äärimmäisissä tapauksissa maanmuokkaus voi jäädä tekemättä, vaikka siihen ei olisi syytä. Korsnäsissa oli jätetty muokkaamatta metsäpalsta, jonka vieressä sijaitti massiivinen pitkä peltoraunio, jonka päässä oli ympyrämuotoon kasattu muinashautaus ulkonaisesti muistuttava rökkiö. Raunio ja rökkiön kiviaines ja tiiviys oli kuitenkin sama ja molemmat olivat selvästi pellosto raivattuja kiviä. Mikäli muinaisjäännoösluettelossa joka jo on otsikoitu ”Esihistorialliset kiinteät muinaisjäännökset...” on mukana historiallisen ajan viljelyrökkiöitä tulisi niissä mainita, mikäli ne aiheuttavat rajoituksia viereisten alueiden maanmuokkaukseen.

Maastokäynneillä havaittiin rekisteröidyn useita viljelyrauniokohteita jotka olivat niin suuria, että niitä itseään ei uhkaa maanmuokkaus, mutta ne eivät missään nimessä voi rajoittaa koneellista metsänuudistusta ympärillään. Pienetkään kivilatomukset eivät tuota maanmuokkausvaiheessa ongelmia, mikäli ne sijaitsevat selvästi rajautuvalla mäentönkällä, joka voidaan jättää auraamatta. Koska muinaisista rantavaiheista on jo aikaisemmin ollut puhetta osasivat useat maastopäivillä olleet henkilöt hahmottaa

maastonmuodoista muinaiset saaret, niemet ja vesialueet. Ongelmia syntyy paikoilla, joilla korkeuseroilla ei rajaudu selviä alueita.

Kokonaisuutena yhdistyksissä oli selvästi tiedostettu muinaisjäännösten olemassaolo ei vain lain suojaamina kohteina vaan oman alueen historiana. Erityisen positiivisena pidin maanmuokkajien läsnäoloa. Lienee turha mainita, että kyseessä olivat vasta ruotsinkieliset yhdistykset ja Vanhassa Vaasan läänissä odottaa nykyresursseilla loputon työsaara kuten varmasti muuallakin maassa.

Maastokäyntien yhteydessä tehdyt havainnot

ALAVETELI (NEDERVETIL)

HONKOBACKHARJU Kruunupyyn kohde nro 3. Haudoiksi tulkittavia selviä ihmisen latomia matalia pyöreähköjä kivikasoja alkaen peruskarttaan 2323 06 VIITAVESI merkitystä eteläisimmästä muinaishauta-merkistä on 5 kappaletta. Kuudes eli pohjoisin peruskarttaan merkitty ”hauta” on kivikko, jossa kuopanteita (museoviraston pronssinen rauhoituskyltti on tässä kivikossa). Mikään ei tietenkään sulje pois hautauksen mahdollisuutta luonnolliseen kivikkoon, mutta myös säilytyskuopat voivat tulla kyseeseen. Röykkiöistä etelään harjun N-S suunnassa halkaisevan metsäautotien länsipuolella eteläisimmästä peruskartalle merkitystä röykkiöstä n.80 m etelään $x=7068\ 200 / y=2475\ 650$ on 55 m korkeuskäyrällä selvä jätinkirkko. Jätinkirkko on päivänselvästi erottuva muodoltaan soikea ja kivisen kehävallin rajaama alue. Voi olla, että purmolainen harrastaja Hans Myhrman on jo ilmoittanut tämän jätinkirkon! Jätinkirkon valli on osin maakiviä hyväksikäyttäen ladottu. Kooltaan tämä jätinkirkko vastaa Teerijärven Snårbackenin jätinkirkkoa ja suurin sisähalkaisija on pohjoissuunnassa n.15 m. Suoja-alueen rajana jätinkirkon kohdalla toimii tien ja 52,5 m korkeuskäyrän rajaama niemi. Honkobackharjun etelälounaisreunalla on kvartsia maanmuokkasurissa. Haudat ja jätinkirkko ovat suojassa, mutta harjun etelälänsireuna on muokattu 52,5 m käyrästä alaspäin.

TEERIJÄRVI (TERJÄRV)

SNÅRBACKEN uusi kohde. Jätinkirkon tuntevat sekä UPM:n Tom Kolam että kotiseutuyhdistys ja siinä on kotiseutuyhdistyksen rauhoituskyltti. Jätinkirkon vallissa toisessa päässä on kuopanne ja toisessa kivilatoma. Sijainti peruskartalla 2323 05 $x=7053\ 557 / y=2470\ 473$. Sijaintikorkeus mäen

kaakkoispäässä n. 62,5 m. Jätinkirkon sisäosan halkaisija N-S suunnassa n.15x7m. Vesa Laulumaa käynyt paikalla 5.6.2003.

GRANBACKEN Teerijärvi nro 67. Pieniä kivilatomuksia metsikössä, jossa kasvaa mm.katajaa. Maasto tasaista. Ympäröivät alueet kosteikkoa ja peltoa. Kiviaines paikalleen heiteltyä ja löysää. Kyseessä on varmasti raivausröykkiöt, jotka todennäköisesti viljelyksestä. Ei missään nimessä esihistoriallinen. Vesa Laulumaa käynyt paikalla 5.6.2003.

HERMOSSBACKEN Teerijärvi kohde nro 69. Kävin tällä paikalla vuonna 1998 ja totesin , että kyseessä on todennäköisesti peltojen keskelle jätettyyn saarekkeeseen kasatut viljelysröykkiöt.

Kotiseutuyhdistyksen miehet eivät kuitenkaan vakuuttuneet. Vieressä olevien kettutarhojen omistaja ei pitänyt siitä, että paikalla liikkuu kettujen poikimisen takia kevät aikaan ihmisiä. Pyysin kotiseutuyhdistystä hankkimaan kirjallisen luvan siihen, että voimme tutkia paikkaa. Maanomistajan suostumus saatiin vasta 2002. Samana syksynä tutkittiin paikkaa lähemmin. Röykkiöt ovat matalia pyöreähköjä latomuksia, joita reunustaa osin tai niiden päissä on suurempia kiviä. Yhden röykkiön reunaa avattiin hieman ja todettiin, että röykkiö koostuu pienistä pirstoutuneista kivenkappaleista ja kiviaines on löysää. Varmuuden vuoksi tarkastettiin toisenkin röykkiön reunaa ja tulos oli sama. Muutama pisto pitkällä rautapiikillä muihin röykkiöihin riitti vakuuttamaan paikallaolijat siitä, että kaikki röykkiöt ovat rakenteettomia löysiä kivikasoja. Röykkiöistä välittömästi etelään alkaa kiviäita. Kivet on kerätty ympäröivistä pelloista. Kun tämä tuli ilmi totesi yksi paikalla olleista miehistä, että hän on pikkupoikana pellosta kantanut ämpärillä samanlaista pikkukiveä kasoihin kuten tässä.

HELVETESKÄRRET Teerijärvi kohde nro 46. Kävin paikalla UPM Tom Kolamin kanssa. Mäki on puolittain aurattu NE-SW linjan itäpuolelta ja sillä on kotiseutuyhdistyksen rauhoituskyltti. Mäen on tarkastanut P.Kankkunen 1989 ja sieltä on löytynyt palanutta luuta ja kvartssia. Miettisen vuoden 1994 tarkastuskertomuksessa mainitsema toinen mäki on 200m kaakkoon ja mäellä on laaja soistunut painauma (x=7043 630 / y= 2471 020), jonka pitkä vallimainen suora reuna seuraa mäen rinnettä NE-SW suunnassa. Painauman itäpää on hieman u-muotoinen ja kivikkoisempi. Mäen auratussa rinteessä on luonnonpyöristämiä nyrkinkokoisia ja pienempiä pirtoutuneita kvartsinkappaleita. Kotiseutuyhdistys on nimennyt molemmat kohteet jätinkirkoiksi (hyddbotten sk.jättekyrka) mitä ne eivät missään nimessä ole. Kankkusen tarkastamalla mäellä ei ole painauma, jonka voisi tulkita asumuksen pohjaksi. Miettisen tarkastaman mäen painauma on todennäköisesti luonnonmuodostuma. Kokemukseni mukaan kvartssia esiintyy luontaisesti Teerijärven sora- ja hiekalla poikkeuksellisen paljon ja auraurissa on usein iskoksen

POHJANMAAN MUSEO ÖSTERBOTTENS MUSEUM

näköisiä pirstoutuneita kappaleita, mikä on otettava huomioon virhelähteenä alueen asuinpaikkoja etsittäessä. Mikäli mäeltä löytynyt luuaines ja kvartseja on tallessa kannattaa ne käydä läpi. Teerijärven kotiseutuyhdistyksellä on kyltitettyinä kaksi muuta vastaavasti jätinkirkoiksi tulkittua kohdetta. Niistä toinen Hannusas Annas on kohteesta 46 Helveteskärret 300 m länsiluoteeseen ja toinen Kovastunturi Svartstrandbacka 6,6 km suuntaan N-NNW (x=7050 450 / y=2470 030). Kovastunturi on laskettelurinteen huipun turvettunut luonnonkivikko, jonka päähän tehty pieni rakennus ja parkkipaikka. Kovastunturilla en ole havainnut mitään muinaisjäännökseen viittaavaa. Hannusas Annaksessa en ole käynyt.

KORSNÄS

VÄKTAR Korsnäs kohde nro 4. Pyöreähkö valtava kiviroykkiö, jonka halkaisija 15 m. Röykkiö jatkuu vielä reunoilla turpeen alla todellisen halkaisijan ollessa yli 20 m. Sijaitsee metsässä välittömästi pellon pohjoisreunalla. Kiveys koostuu eri kokoisista kivistä. Kiveys ei ole tiivis ja keskikohdassakin täynnä nyrkinkokoista halkeillutta kiveä, jota pystyy vaivatta nostelemaan pintaan niin syvälle kuin käsivartta riittää. Viljelysroykkiö.

KAMB Korsnäs kohde nro 8. Pellon ja turkistarhalle johtavan tien välisessä metsikössä on pitkänomaista suurta kivivallia ja epämääräisen pyöreää kasaa. Viljelysroykkiöitä.

HENOBACKEN 3 Korsnäs kohde 6. Tieltä viljelyksen eteläreunaa seuraten 10 m leveä ja noin 50 m pitkä kivivallia ja aita, jonka itäpäässä toinen valtava etelään jatkuva n. 20 m pituinen kivivalli. Rekisteröity kohde on halkasijaltaan n. 6 m pyöreä rakenteeltaan löysä kivikasa, jolla on korkeutta n. 0,5 m ja se sijaitsee erillisenä kasana välittömästi kyseisen 50 m pitkän vallin itäpäässä. Kyseessä ovat viljelyksistä kerätyt kivet.

Ylläolevat kolme kohdetta ovat viljelysten välittömässä läheisyydessä ja sisältävät pirstoutuneita kivenkappaleita, jotka on kerätty pyöreisiin kasoihin tai valleiksi. Yhtäkään niistä ei voi olettaa muinaishaudoiksi eikä niillä voi kivimassan löysyydestä johtuen olla kovinkaan paljon ikää.

Pitkänomaiset muodot ovat syntyneet kun kivireen lastit on kipattu pellon reunaan vierekkäisiin kasoihin. Suosittelen poistamaan yllä luetellut kolme kohdetta muinaisjäännösrekisteristä.

HENOBACKEN 2 Korsnäs kohde nro 5. Kohteen sijaintipaikka on tiestä itään auratun ja istutetun metsäpalstan ja vanhan metsän rajalla n. 50 m tiestä. Paikalla ei aurausurissa ole sellaista kivikertymää, josta voisi päätellä paikalla olleen röykkiön ja vanhassa metsässä ei ole röykkiötä. Sijaintivirheestä tuskin voi olla kyse kun tie on aivan vieressä.

HENOBACKEN 1 Korsnäs kohde nro 3. Kylätien ja metsäautotien risteuksen pohjoispuolella on nuori männikkö, jossa kasvaa myös katajaa ja koivua. Paikalla on myös kosteikkoa ja maanpinta on aurattu. Paikka on todennäköisesti metsitetty niitty. Mitään kivistä ladottuihin rakenteisiin viittaavaa ei löytynyt. Sijaintitiedot pitävät tässäkin varmaan paikkansa, koska tie on vieressä.

Kahden edellisen kohteen etsimiseen käytettiin niin paljon aikaa, että en voi uskoa paikoilta löytyvän mitään latomusta tai röykkiötä.

SNICKARBACKEN Korsnäs kohde nro 10. Tarkastin tämän kohteen lauantaina 7.6 kun kävin läpi Korsnäsin metsänhoitoyhdistyksen kanssa edellisviikolla tutkittuja paikkoja. Kohde oli vaikea paikallistaa ja siitä jäi epäselvä kuva. Muinaisjäännösluettelon rekisteröintikoordinaatit ovat avokalliolla eikä paikalla ole mitään. Noin 70 m länteen kallion reunan lähellä on turpeen alla metsittyneessä kosteikossa epämääräinen matala kiveys n.10 m alalla ja rekisteri tarkoittaneekin tätä kiveystä ($x=6957\ 772 / y=1511\ 323$). Kiveys liikkuu sen päällä käveltäessä. Kiveys on todennäköisesti ihmisen kasaama. Luonnonkivikkona se ei ehkä olisi nykyisellä paikallaan vaan pakkautunut vasten kalliota ja olisi siis tiiviimpi. Miksi muinaisjäännösluettelossa oletetaan tähän kiveyksen alle hauta jäi minulle täysin epäselväksi. Johonkin raivaukseen tämä kiveys ehkä voi liittyä. Kohde ei missään nimessä ole esihistoriallinen.

YLIMARKKU (ÖVERMARK)

SÖDERMOSSBACKEN Ylimarkku kohde nro 3. Kohde on vahingoittunut metsäaurauksessa. Paikalla todettiin matalan siirtolohkareen kaakkois- ja luoteispuolelle kasatut latomukset ($x=6950\ 085 / y=1518\ 086$). Kaakkoispuolella latomuksessa on punaisen hiekkakiven kappale. Tämä latomus on selvä maamerkki, joka on helppo tunnistaa myöhemminkin. Lisäksi todettiin kolme hyvinsäilynyttä matalaa latomusta siirtolohkareen kupeen tehdyistä latomuksista hieman pohjoiseen ja itään. Latomukset ovat selvärajaisia ja tiivistä pakkautunutta kiviainesta, joten kyseessä ovat muinaisaikaiset kivilatomukset. Muiden latomusten lukumäärästä tai kunnosta ei ole tietoa, mutta maapohjassa olevasta kiviaineksesta

päätellen niitä on voinut tuhoutua. Istutusmetsän ikä on karkeasti noin 15 vuotta, joten maapohjan aurauksen voi laskea tapahtuneen edellisen vuoden 1975 tarkastuksen jälkeen. Paikan kaakkoispuolella, jonne maasto tasaisesti nousee kulkee metsäautotie. Latomusten länsipuolella on uusi avohakkuu, joka jatkuu tielle ja sen yli kohti kaakkoa. Tarkastus keskitettiin avohakkuulle, mutta siellä ei todettu muinaishautoja. Kohde ei mielestäni edellytä erityisiä kunnostustoimenpiteitä tai muita suojelutoimenpiteitä. Peruskartan muinaishauta-merkki on antamastani koordinaatista noin 40 m itään ja muinaisjäännösluettelon koordinaatti noin 30 m pohjoiseen. Pisteet muodostavat kolmion, jonka sisällä säilyneet haudat ovat.

VÖYRI (VÖRÅ)

Metsäliiton Krister Hästbacka ilmoitti Vassorinlahden eteläpuolella ja valtatie kahdeksan itäpuolella olevan Bastuholmenin avokallioalueen eteläreunalla olevan kiveystä. Metsäliiton vetämien hakkuurajojen kohdalla olikin luontainen kivikko (peruskarttalehti 1333 06 MULLO $x=7004\ 245 / y=1550\ 344$), jossa oli pyöreähköjä kuopanteita (säilytys- eli rakkakuoppia). Kuopanteista välittömästi pohjoiseen oli otettu pieneltä alalta kiviainesta. Kiviaineksen otto vaikuttaa uudehkolta. Kuopanteiden ja kiviaineksen oton välillä ei välttämättä ole ajallista yhteyttä. Kuopanteet saattavat olla sijaintikorkeutensa 25 m ympäristeellä esihistoriallisiin. (Vassorinlahden pohjoispuolelta Bastuholmenin kivikosta n.2,5 km koilliseen Åkersidanin rinteestä on löytynyt suiponsoikea punaisesta kvarsiiitista tehty kantonauhauran ympäröimä tuluskivi).

JEPUA (JEPPU)

STAVURKÄRRSBACKEN 2 Jepua kohde nro 27. Koordinaattipisteiden itäpää $x=7032\ 902 / 2429\ 859$ ja länsipää $x=7032\ 915 / y=2429\ 710$ välillä viisi kivistä kasattua röykkiötä. Kohteet sijaitsevat koordinaattipisteiden välisellä suoralla tasaisesti etelään laskevalla loivalla rinteellä. Itäpuolella peltoa ja muualla soistunutta aluetta. Yksi kiveyksistä matala pyöreähkö latomus, yhdessä kuopanne keskellä, yksi isoista kivistä kasattu epämääräinen kasa, yksi hautaröykkiömäinen ja yksi kehävallinomainen. Maastossa myös muutama uudehko kuopanne, joiden muoto lähinnä neliskanttinen. Kiviaines päänkokoista ja suurempaa eli ei normaalia pellosta kerättyä ainesta ja rinne liian kaukana pelloista. Tulkitsisin nämä kohteet syntyneen nevojen väliseen loivaan rinteeseen raivatun viljelyksen tuloksena. Tuskin esihistoriallinen, koska kiviaines ei ole tiivistynyt. Jepuan metsänhoitoyhdistyksen Stefan Sandin

jättää kohteille suoja-alueen eli koordinaattipisteiden välisestä linjasta kymmenen metriä pohjoiseen ja etelään. Jepua kohde 26 eli Stavurkärrsbacken 1 on syytä tarkastaa uudestaan.

MAALAHTI (MALAX)

HÄLLBACKEN. Ei rekisteröity kohde. Jos tämä kohde myöhemmin ilmoitetaan muinaisjäännöksenä ei se sitä ole. Peruskarttalehti 1242 11 SVARVAR $x=6962\ 924 / y=1533\ 555$. Sijaitsee noin 100 m valtatie kahdeksasta länteen. Pieni mäentönkkä, jolla luontainen kivikko, josta otettu kiviä ei maata. Ilmeisesti kiviä on valittu koon mukaan ja alueelle on syntynyt kuopanteita ja valleja.

PIRTTIKYLÄ (PÖRTOM)

PARTANE Pirttikylä kohde nro 25. Muinaisjäännösluettelon ryhmä b, joka noin 200 m valtatie kahdeksasta länteen $x=6965\ 720 / y=1534\ 280$. Näiden koordinaattien alueelta ei yllättäen löytynyt mitään. Tasaista aluetta, jolla todettiin soistuneita alueita ja vanhoja metsäksi istutettuja viljelyksiä. Röykkiöt ovat voineet kadota metsitysvaiheessa? Palatessani Pirttikylästä elokuussa tarkastin vielä kohteen b uudestaan sekä valtatie kahdeksaa lähemmäs merkityn kohteen a, joka koordinaattien perusteella sijaitsee pienen avokallioalueen eteläkärjessä. Kohde a oli yhtä tyhjää täynnä kuin b.

HÄLLBACKABERGET Pirttikylä kohde nro 26. Epämääräinen löysähkö pitkänomainen kivikasa pellon laidalla metsässä. Viljelysröykkiö.

ÅKERLÄNGDEN Pirttikylä kohde 24. Kuten muinaisjäännösluettelossa kerrotaan paikalla on suuri viljelysröykkiö. Röykkiölle johtavan peltotien ja valtatie kahdeksan välissä myös lisää näitä viljelysröykkiöitä.

RACKLE Pirttikylä kohde nro 51. ”Valli” on pienen matalan mäentönkän reunoilla olevaa luontaista kivikkoa ja ulkoisesti kyseessä on aivan tavallinen pohjalainen mäentönkkä. Paikka oli varmasti oikea, koska tämä on ainoa pieni mäentönkkä tällä alueella. Tuntematta muinaisjäännösluettelossa mainittuja asuinpaikkalöytöjä voin vain ihmetellä mistä tässä on kyse.

STYVASBACK Pirttikylä kohde nro 15. Rekisteröintikoordinaattien on pakko olla oikein, koska tie kulkee vieressä. Paikalla ei ole mitään röykkiöksi tai matalaksi kivilatomukseksi tulkittavaa

kivirakennetta. Pienen 22,5 m korkeuskäyrän rajaaman saaren reunan suurempien kivien väliin aikanaan pakkautuneen rantakivikon ($x=6959$ $365/y=1524$ 299) muodostamaa turpeenalaista kivikertymää on paikoin ja ilmeisesti nämä on rekisteröity.

MUSTASAARI (KORSHOLM)

FORTH Sulva kohde nro 3. Tämä kohde oli muinaisjäännösluettelossa nimellä hautaröykkiö. Röykkiö on vaikuttavan suuri ja korkea ja sen halkaisija on vähintään 20 m. Röykkiö sijaitsee pellon reunassa kohoavassa metsikössä ja on täysin kasvillisuuden katajan ym. peittämä. Kaikki metsikköä ympäröivät alueet ovat joskus olleet viljeltyjä. Röykkiö koostuu selvästi eri aikoina kasatusta aineksesta ja kivikoko vaihtelee lohkarista kivenkappaleisiin. Röykkiön laella on tasattu pyöreä ala. Röykkiö sijaitsee hallitsevalla paikalla Riimalan kylän peltoaukealla. Eteläpuolen pellot ovat metsäsaareketta alempana ja pohjoisen vanhat viljelykset noin samalla tasolla, joten pohjoisesta on hyvin päässyt huipulle. Koko peltoaukea on tasaisesti koilliseen nousevaa rinnettä. Laajalla tuulisella peltoaukealla kohouma, jota on korotettu kivimassalla on kuin tehty myllylle. Tapasin myöhemmin illalla Karl Erik Borgin etsiessäni röykkiöitä Tafsnessenilta. Kyseinen iso röykkiö tuli puheeksi ja Borg ilmoitti asuvansa sen pohjoispuolella sijaitsevalla tilalla. Borgin mukaan paikalla on ollut juuri mylly. Myöhemmin löytyi myllynkivikin röykkiön sivulta katajikosta. Mielestäni kyseessä on viljelyksistä ja ympäristöstä raivatut kivet, joita on kerätty pitkän ajan kuluessa. Pidän epätodennäköisenä, että paikalla olisi koskaan ollut muinaushautaa, joka olisi esim. peitetty.

RIMAL Sulva kohde nro 10. Kohdetta ei löydy. Oletettu sijainti kahden pellon välisessä metsitetyssä vanhassa viljelyksessä. Paikalla mm. ojitusta ja maanomistajan oma motocrossrata ym. Alue on tasaista ja tuskin täällä on voinut sijaita mitään muuta kuin pellostä kerättyjä kiviä. Pellon reunalla oli oletetusta sijaintipaikasta itään noin 40 m ojituksessa kasattuja kivivalleja.

FINNDALEN Sulva kohde nro 15. Lakeaksi hakatun ja auratun metsäpalstan (ilmeisesti vanha viljelys) pohjoisreunassa välittömästi Pottashagenin peltoaukealle johtavan tien eteläpuolella. Tästä röykkiöstä Karl Erik Borgilla ei ollut mitään tietoa. Röykkiö on muodoltaan epämääräisen pyöreähkö kivivalli, jonka keskelle jää avoin tila eikä se selvästi vaikuta nyky muodossaan raivausröykkiöltä tai muinaishaudalta. Vallin kiveys ei vaikuttanut kovin tiiviiltä ja muutenkin rakenne oli pengotun oloinen. Paikalla on voinut olla myös jokin pieni rakennus.

POHJANMAAN MUSEO ÖSTERBOTTENS MUSEUM

FÄHOLMEN uusi kohde. Peruskartta 1331 10 VIAS $x=6981\ 230 / y=1539\ 140$. Maanomistaja Karl Erik Borg. Matala turpeen alainen pieni kiveys, joka mahdollisesti ihmisen kasaama. Kasvillisuuden lisääntyessä kesällä paikka on vaikea löytää. Maapohja auraamaton. Loiva kaakkoon laskeva rinne nevan reunassa ja korkeus n.25 m ympäri alueen tunnetuilla haudoilla yleensäkin. Nevan puolella metsä aurattu. Paikalta ei löytynyt muuta ja ilta oli jo niin pitkällä, että tarkemmat havainnot jäivät tekemättä. Ei vaarassa joutua auratuksi. Tarkastettava ehdottomasti uudelleen ennen rekisteröintiä.

MÄSSBÄCKSSKOGEN W Sulva kohde nro 26. Muinaisjäännösluettelossa annettu kaksi sijaintia:

- 6981 70/1535 86 koordinaattipisteestä löytyi kaksi matalaa lähes turpeenalaista pientä kivilatomusta. Molempien kiveystä vähän pengottu. Alue aurattu.
- 6981 94/1535 71 maapohja aurattu ja tästä etelään avohakkuu joka aurattu. Pisteestä hieman pohjoiseen alkaa jo paikoitellen avokalliomaasto ja pisteestä $x=6981\ 980 / y=1535\ 740$ löytyi yksi selvästi maanpintaa korkeampi pieni kivilatomus, joka on selkeästi muinaushauta. Halkaisija alle 3 m.

Muita latomuksia en havainnut.

MESTBÄCK Sulva kohde nro 20. Ei mitään? Koordinaatit? Metsä oli tiheää vanhaa kuusikko.

TAFSNEMOSSEN 2. Tässäkin kohteessa jotain hämärää. Kävimme paikalla metsänhoitoyhdistyksen kanssa vain pikaisesti ja löysimme metsäautotien länsipuolelta latomuksen, jota voin kuvailla vain pengotuksi. Tarkastin illalla tien itäpuolelle jäävän 22,5 m korkeuskäyrän rajaaman suolle aukeavan niemen, jolta ei löytynyt mitään vaikka itäisin rekisterikoordinaatti selvästi ulottuu niemelle. Maasto oli tien itäpuolella aurattu! Vaatii kunnan tarkastuksen.

TAFSNEMOSSEN C. Peruskartta 1331 10 VIAS $x=6981\ 480 / y=1539\ 260$. Erittäin suuren laakean yliturvettuneen siirtolohkareen päälle kasattu matala latomus. Ei ole ikinä vaarassa joutua auratuksi.

NÄRPIÖ (NÄRPES)

VARGBERGET A Närpiö kohde nro 28. Seuraavat rökkiöt löytyivät. Pääosin tuhottuja ja arvottomia kaivauskohteina.

- 6932 286 / 1523 533: nykytilassaan suuri matala latomus avokalliolla eli täysin pengottu rökkiö.
- 6932 252 / 1523 597: pieni rökkiö kalliialueen reunalla, keskusta pengottu.

- c) 6932 229 / 1523 590: pitkänomainen kivilatomus jota pengottu, kyseessä lienee ollut luonnonkivikkoon raivatut kaksi vierekkäistä hautaa.
- d) 6932 300 / 1523 513: pieni ja täysin hajotettu röykkiö.
- e) 6932 307 / 1523 516: pieni ja pengottu nykytilassaan matala latomus.

Tarkastin paikan lähialueet seuraavana päivänä Lapväärtistä palattuani. Tämän avokallion eteläkärjen itäpuoli lakeaksi hakattu ja aurattu karkea moreenimaa ja eteläpuoli jo istutettua aurattua nuorta metsää.
Uupumaan jää kahdeksan hautaa!

NORRSKOGENS FÄBOBACKE Närpiö kohde nro 54. Muinaisjäänösluettelon antamasta koordinaatista n.100 m koilliseen on kokonaan punaisella hiekkakivellä peitetty matala laaja neliskulmainen tutkittu haulatomus. Sen läheltä löytyneet kivilatomukset olivat normaalia harmaata kiveä. Ainakin osaa latomuksista voi pitää uudempina viljelysröykkiöinä tai sitten niitä on ahkerasti pengottu, koska kiviaines ei ole tiivistä. Kävelimme rekisteröintikoordinaatilta pohjoiseen punalaattahaudalle ja vasta sen läheisyydestä alkoi löytyä muita selvemmin latomuksia sieltä täältä entiseltä hakamaalta vaikuttavasta maastosta. Alueella todennäköisesti eri aikaisia kivikasoja ja hautoja sekaisin. Esihistoriallinen kaski ja myöhempi laidunmaa on täysin mahdollinen selitys. Samankaltaisuudet Pirttikylän Raineuddarnan kanssa ovat selvät.

KRISTIINANKAUPUNKI (KRISTINESTAD)

ÖSTERÅSEN Lapväärtti kohde nro 7. Peruskarttaan merkitty muinaishautoja hieman rekisteröityä enemmän koilliseen avokalliolle (x=6907 790 / y=1530 810). Hautojen itäpuolinen alue hakattu lakeaksi. Paikalla käytiin vain pikaisesti toteamassa, että kalliolla todella on kaksi kaksia mahdollista muinaishautaa.

SANDHEDEN Lapväärtti kohde nro 24. Kuten peruskarttaan on merkitty on Sandhedenin kallioisen harjanteen päällä itäreunassa N-S suuntainen röykkiöiden jono. Huomionarvoista on, että röykkiöjonon suuntaisesti röykkiöiden välillä on kivirakassa myös useita maljamaisia selviä kuopanteita, jotka ovat suurella todennäköisyydellä röykkiöiden ikäisiä tai jopa vanhempia. Harjanteen itäpuolella röykkiöiden ja metsäautotien välissä on aurattua hiekkapohjaista melko kivetöntä maastoa. Alue korkeudestaan huolimatta vielä pronssikaudellakin mahdollinen hylkeenpyyntialue, jossa pyyntivedet ovat alkaneet vain kilometrin päässä länteen. Eteläpuolella on Granlidenin kivikautinen tai pronssikautinen asuinpaikka?
Asuinpaikan rekisteröintikoordinaateista 60 m lounaaseen on peruskartassa merkitty hiekkakuoppa, jossa

POHJANMAAN MUSEO ÖSTERBOTTENS MUSEUM

oli kaikesta päätellen edelleen käynnissä hiekanotto! Yritimme hetken etsiä merkkejä asuinpaikasta hiekanotossa, mutta mitään värjäytymiä tai iskoksia tms. ei löytynyt.

UUSIKAARLEPY (NYKARLEBY)

HÖJKÄRRSBACKA 2 Uusikaarlepyy kohde nro 11. Etelään viettävällä mäenrinteellä on vain viljelysryökkioitä (n.10 kpl). Epämääräisiä, rökkiömäisiä jne, mutta selvästi paikalleen nakeltuja kiviä löysinä kasoina.

Kävimme pikaisesti myös Höjkärnsbacka 1:llä (Uusikaarlepyy kohde nro 10), mutta kuva siitä jäi verraten epäselväksi. Loivalla mäellä on luonnonkivikkoa, jonka eteläpäähän läpi oli tehty vesijohto. Mieltisen alkuperäisen tarkastuskertomuksen kartta vuodelta 1994 sekä kotiseutuyhdistyksen edustajat paikantavat kohteen noin 60 m rekisteröintikoordinaateista luoteeseen eli noin parinkymmentä metriä peruskartalle merkitystä traktoritiestä itään. Paikalla oli yksi keskeltä pengottu matala pyöreähkö kivirakenne (halkaisija 4-5 m), joka mahdollisesti voi olla muinaishauta. Välittömästi tästä etelään on luontaista kivikkoa ja em.vesijohto. Tämä pengottu kivilatomus on helppo tunnistaa tulevaisuudessakin ja sen koordinaatit ovat $x=7045\ 153$ ja $y=2429\ 935$. Välittömästi keskeltä pengotusta kivirakenteesta koilliseen alle 10 m päässä on 3 kivilatomusta ja länteen yksi latomus. Näiden turpeen peittämien latomusten halkaisija on n.3-4 m ja ainakin läntisin vaikutti kasatun suoraan vanhalle turvepinnalle. Kotiseutuyhdistyksen Fornminne-kyllti on pystytetty keskeltä pengotun kivirakenteen eteläpuolelle, jossa mielestäni on vain luonnokivikkoa. Paikalla on siis yksi mahdollinen pengottu muinaishauta ja ainakin neljä ajaltaan epämääräistä kivilatomusta.

SLÄTMOSSEN Uusikaarlepyy kohde nro 1. Suuri ja selvä hautaraunio lähellä soranoton leikkausta.

RÄVANÄSBACKA Uusikaarlepyy kohde nro 13. Rekisterikoordinaatit osoittavat liikaa itään. Erittäin kivinen mäki. Paikalla on yhteensä 13 matalaa kivilatomusta. Latomukset on halkaisijaltaan pääosin 2-4 m ja pyöreähköjä. Latomuksista yksi on halkaisijaltaan selvästi suurempi ja yksi sijaitseen muita idempänä ja on pengottu. Seuraavat latomukset on helppo tunnistaa myöhemmin:

-Läntisessä ryhmässä noin 40 m matkalla useita pieniä matalia latomuksia. Ryhmän itäreunalla kolme selvää esiroomalaista pientä tiivistä latomusta, jotka sijaitsevat rineessä n. 27,5 m korkeuskäyrällä N-S suunnassa peräkkäin, $x=7044\ 190$ ja $y=2429\ 680$. Kohti länttä laskevassa rinteessä lisää pieniä tiiviitä

matalia latomuksia (GPS:llä otetut lukemat: 7044 196/2429 648, 7044 184/2429 644 ja 7044 196/2429 637.)

-Mäen luonnostaan kivinen itäosa aurattu ja täynnä epämääräistä kivikkoa. Auratulla osalla kuitenkin yksi selvä keskeltä pengottu hauta, joka rinteiden reunalla kuin sitä alas valuen, x=7044 192 ja y=2429 742.

-Muita laajempi (halkaisija n.6 m) matala pyöreähkö kivilatomus. Sijainti läntisen ryhmän kaakkoispuolella rinteessä noin 25 m korkeuskäyrällä, x=7044 152 ja 2429 680.

Vaasassa 13.8.2003

Pentti Rislä

Tiedoksi: Museovirasto, Österbottens skogsägarförbund